

Affärer i Västerlösa. En historisk återblick

Fram till 1995 bedrevs lanthandel i Västerlösa. Den första affär som omnämns är den som låg vid nuvarande församlingshemmets gavel på 1850- och 60- talet och innehades av Carolina. Byggnaden brann i slutet av 1800- talet. I kantor Karl Johan Peterssons skrift "En sockenbeskrivning från Östergötlands slättbygd" från 1901 finns tyvärr inget om lanthandel.

Här beskrivs kortfattat verksamheten i följande affärer:

- Folke Larssons 1887 – 1995
- Spärringe 1925 – omkr. 1960
- Henrikssons 1920-talet – 1971
- Bäck (Lagers) 1877 - 1961
- Stämninge 1882 – 1930-talet

Andra typer av affärsverksamhet har givetvis också funnits i Västerlösa genom åren, liksom ambulering försäljning (fiskbil, glassbil etc). Kantor Petersson var t ex cykelhandlare.

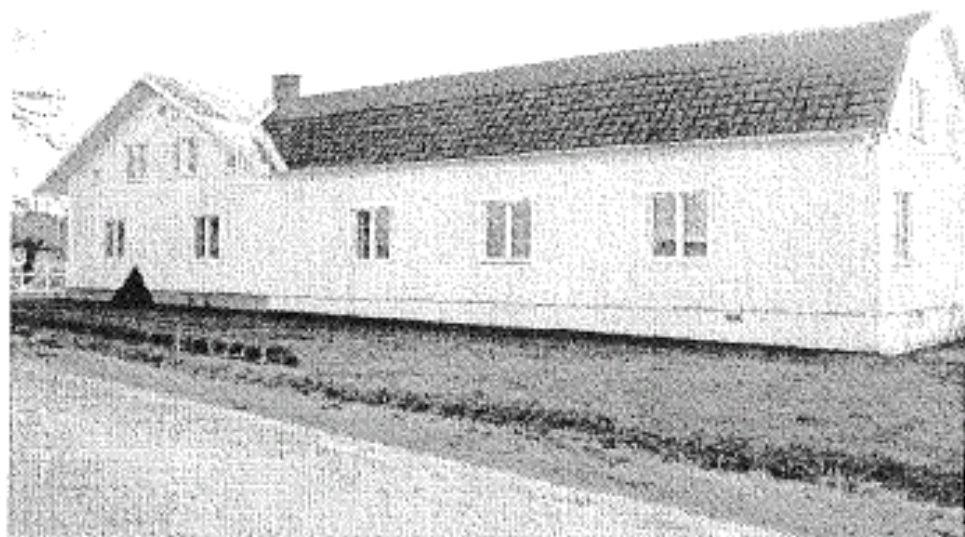
Folke Larssons affär

Här startade Folke Larssons far Axel affär 1887, till höger om entrén

Folke Larssons affär var på sin tid Östergötlands näst största lanthandel. Rörelsen startades av Folkes far, Axel Larsson (1859 – 1919), i dennes bostad i Kornett-gården 1887. Hustrun hette Charlotta och efter henne heter stället Charlottenborg. Nu är adressen Spärringevägen 3 och där bor familjen Tomas och Britt-Marie Holmberg. Kornettgårdens lagård låg på andra sidan vägen, mitt emot den nya affären, och revs på 1930- talet, minns Alf Törnqvist. Den användes som varulager.

Anna Allert (född 1880 och bosatt i Brunnstorp från 1886) skildrar hur hon som barn fick gå till Axel Larssons affär och handla. Prästen Danell hade en ilsken "hynda", Lädde, som många, och speciellt Anna, var rädd för. Hon tvingades då gå en omväg på åkerrennen bakom Skum (intill Hembygdsgården) och kom fram vid Gillestugan (invid kyrkogården). Hon gladdes när Lädde sköts, efter att ha bitit en Västerlösa- bo i "barpälsten". En av expediterarna i affären hette Erik Nellberg.

1906 köpte Axel Larsson mark från Västerlösa Söder- och Kornettgård, tillhörig Kunglig Majestät Kronan, och uppförde där en affär, som byggts om och till flera gånger. Han drev affären till sin bortgång. Alice Lorin har i en tidningsartikel 1985 skildrat affärens utveckling.

1919 tog sonen Folke över, endast 23 år gammal. Det var en mycket driftig person och under hans tid växte rörelsen kraftigt. Sten Peterson berättar att Folke hade gårdskarll anställd för att köra ut varor till kunderna. En av dem var på 1930-talet Karl Alfredsson, "Kalle handlare", som först körde hästskjuts och sedan en pytteliten lastbil. Han blev sedan den förste kyrkvaktmästaren i Västerlösa. Karl Franzén var också anställd hos Folke Larsson och efterträdde Kalle som kyrkvaktmästare.

Folke Larsson var engagerad i olika köpmannaorganisationer och tilldelades ett antal förtjänstmedaljer. Han hade också uppdrag inom kommunen och Spar-banken. Han hade stort intresse av kyrkliga frågor och av jakt.

Vid Folke Larssons bortgång 1961 köptes fastigheterna av Alice och Bernt Lorin och affärsrörelsen övertogs av Arne Lager. Sonen Kenny skötte en del av arbetet och även döttrarna hjälpte till. Kurt Pettersson och Klas Ljung var anställda i affären och följde med vid övertagandet. 1973 kom beskedet att Arne Lager skulle upphöra med affären. Oroliga Västerlösa-bor kunde dock glädjas över att det kom en efterträdare.

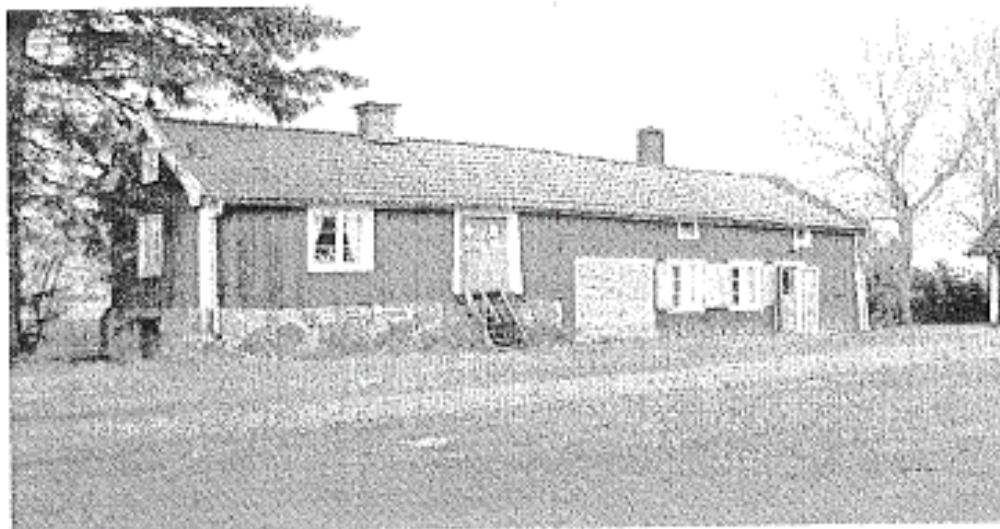
Bengt Detterfeldt (1923 – 1991) hette den nye handlaren och han drev affären fram till 1985. Därefter övertogs den av Agge och Birgitta Larsson, men de överlät den i sin tur 1989 till Stefan Tölander. 1991 var affären nedläggningshotad, men efter ett stormöte i Västerlösa köpte Linköpings kommun lokalerna och upplät dem hyresfritt till handlaren. Västerlösa-borna kunde på nytt andas ut.

Glädjen blev dock kortvarig. Västerlösa Handel AB gick i konkurs och affären stängdes 27 mars 1993. Den öppnades åter 28 november, då Din Närbutik invigdes. De nya ägarna var Bibbi Gustavsson och Inger Carlsson, fyllda av optimism och nya affärsidéer. Lönsamheten blev dock inte vad de tänkt sig och de tvingades stänga 1995. Idag driver de med framgång ICA- affären i Fornåsa. Ett par år senare såldes jakt och fiskekläder i lokalerna. Nu är det privatbostad.

Köpman
Folke Larsson,
Västerlösa,

Affären i Spärringe

Folke Larsson, handlaren i Västerlösa samhälle, tyckte att Spärringe-borna hade för långt till sin affär. Därför hyrde han lokal i Skonberga Södergård av min farfar Julius Larsson, berättar Urban Egelstig, och öppnade en filial 1925. En av hans anställda, Sigvard Lindsten, gift med Nils Malms dotter Birgit, tog över affären 1935. När Lindsten flyttade till Ydrefors 1939 övertogs affären av Gustav Falk. Hans hustru hette Sigrid. De var barnlösa, men hade ett par år en fransk flicka boende hos sig. Hon hette Nicole och var bedårande vacker. Alla grabbar var kära i henne, enligt Lennart Einarsson. K-G Ahlsén minns att Falk med cykel (och cykelspännen i byxorna) hämtade mjölk, ost och smör vid mejeriet i Normlösa, innan affären öppnade på morgonen.

Einar Benefors kan berätta mycket om affären i Spärringe, eftersom han bodde i Benkammargården från 1937. Nästa handlare var en smålänning, som hette Eskilsson och drev affären ett par år. Han ville köpa mjölk i Benkammargården och frågade då: "Skall vi använda det krönte måttet?" Einar svarade att "det spelar ingen roll vilken färg det är på måttet..."

1949 – 1952 drevs affären av Sture Klasén, som numera bor i Tranås. Han sålde den i sin tur till Andréas Olsson, som då var anställd i Henrikssons affär. Han fortsatte, liksom tidigare att hyra lokalerna, nu av Julius son Eric Egelstig. Olsson var också bilskollärare och en del Västerlösa- ungdomar tog sina traktorkörkort hos honom (i prästgårdsflygeln). 1958 började Andréas Olsson köra post och då sköttes affären av hustrun Margit. Omkring 1960 stängdes den för gott.

Henrikssons affär

Bernard Max (1897 – 1965) startade en köttaffär vid Lorins kvarn, berättar Alf Törnqvist. Det var förmodligen 1927 i den byggnad som brann 1990. I slutet av 1920- talet lät Max bygga Maxenhill, Kornettvägen 1, där Bo Karlsson och Gunilla Persson nu bor. Där drev han affärsverksamheten några få år. Bernhard Max bodde sedan med sin hustru Ellen och sina barn i Sjögestad ett tiotal år, men flyttade 1945 till anhalten Egeby gård, där familjen skötte tågverksamheten. Dottern Ellinor Johansson, som bor i Linköping, berättar att hon hjälpte till med att sälja biljetter samt stänga och öppna grindarna vid järnvägsövergången, vilket skedde med handkraft. Max arbetade på Elge-verken i Linköping.

I början av 1930-talet övertogs affärslokalerna i Maxenhill av Nils Nyberg. Då hade Nils Malm köpt huset, som Nyberg hyrde. Efter några år flyttade Nyberg till Åtvidaberg och affären övertogs av handlare Simon Öhrn med hustrun Asta, berättar Sten Peterson. De hade affären till 1944.

Einar Henriksson (1904-1972), med hustrun Gudrun, blev den siste handlaren och han drev verksamheten ända till hösten 1971, då han tvingades stänga p g a sjukdom. Einar var farbror till Karin Axelsson och Nils-Gunnar Henriksson. Karin arbetade i affären under de sista åren. Andra expediter var Inga-Lisa Johansson, Rödlycke, Inga-Lisa Franzén, Brotorp, och Ulla Jakobsson.

Affären i Bäck (Lagers)

Det finns ingen känd dokumentation om när affären i Bäck startade. En släktforskare i Sundsvall har uppgett för några år sedan, att det öppnades en affär där 1877, det år då affärshuset byggdes, av någon som hette Andersson och hade släkt i Hackeryd. Denne handlare lämnade Västerlösa före 1900.

I varje fall öppnade Adolf Andersson (1864 – 1952) affär i Bäck, sannolikt då han flyttade dit i början av 1900-talet. Affären låg i östra delen av tvärskeppet i den byggnad, som fortfarande finns kvar. Han tillhörde en stor släkt, som bl a fanns i Hackeryd och Dömestad, berättar Folke Axelsson. Hustrun hette Hilda. Affären övertogs av deras son Evert Adolfsson (1908 – 1993), troligen 1943 i samband med giftermålet med Märta. Han kallades i folkmun för "Tauben", på grund av sitt förnamn, en viss likhet i utseende och fina manér. Han påstås ofta ha använt sin tumme som mätsticka vid försäljningen. Folke minns hur han som grabb köpte karameller, som låg i glasskålar och klubbade ihop i solskenet. Evert högg loss dem med en plåtskopa och sa: "Dom är lite kladdiga, men goda ändå". Hans söner Per och Nils-Olof bor i Rimforsa resp Aneby.

1950 flyttade familjen Lager från Fivelstad till Västerlösa och övertog affären i Bäck. Den lades ner 1961, då Arne Lager (1922 - 1991) tog över Folke Larssons affär. Efter pensioneringen 1973 ägnade Arne en stor del av sin tid åt hundarna i familjens kennel. Flera av hans barn bor kvar i Västerlösa och hustrun Lilian bor i Malmslätt.

Affärerna i Stämninge

Thure Wass affär i Stämninge

Pers handel i Stämninge öppnades 1882. Sten Petersons far Konrad talade om denne handlare som Per "kontant" Andersson. Det saknas uppgifter om affärens exakta läge och hur länge den var i drift. Anna Allert har skrivit i sin krönika 1959, att hon gick dit ibland på 1890-talet. Nils-Gunnar Henriksson berättar, att hans farbror kört varor dit från "Folke Larssons". Sannolikt tynade affären bort så småningom på grund av minskande lönsamhet.

Omkring 1930 öppnade Thure Wass lanthandel i Stämninge Östergård. Där bor idag Karin och Henry Waller. De flyttade dit 1951 och då var affären i flygel-byggnaden borta sedan länge. Sannolikt stängdes den redan i början på 1930-talet. Lilly Magnusson minns att expediten hette Stina Svensson. Hon kom ut från boningshuset, om man drog i snöret till en ringklocka. Thure Wass drev senare pensionat i Sanden (S:t Annas skärgård).

Bo Strand har skildrat Björkebergs affärer i Björkebergsbladet 2005 och tar där även upp Stämninge-affärerna. Han hänvisar bl a till dagböcker som handlaren Lars Jolin skrev från 1877 om sin affär i Björkeberg och där Pers handel nämns. Kanske blev Per för svår konkurrent till Jolin, som tvingades slå igen före Per.

Källor: Förutom alla som namngetts i texten, ytterligare ett stort antal
Västerlösa- bor
Artiklar i ÖC och Länsstidningen Östergötland
Kurt Arvidssons och Alice Lorins urklippssamlingar
Anteckningar från studiecirkel 1986-87
Foto: Greta Karlsson
Text: Jan Cederlund

Februari 2008